

Коли зустрічаєшся з Миколою, високим, трошки сутулим, який так хитрувато-іронічно дивиться на тебе з-під шкельців окулярів, – завжди не знаєш, чого від нього очікувати. Насправді, людина він є добра (в сенсі “добра людина”), знаюча і мудра. Бо вже пора. Як казав мій тато: *як не нині, то коли?*..

Три розділи, в яких Микола Васильчук зібрав (*визбирав*) найважливіші свої публікації, є тими трьома “ключівськими” горбами, з яких наш автор пізнавав людей світу і світ людей. Він умудрився знати людей виїмкових, які жили на зламі епох – австро-угорської, “зунрівської”, польської, “первих совітів”, німецько-окупаційної, “других совітів”, дочекавшись проголошення української незалежності. Ці люди завжди працювали на захист і поширення українського культурного (національного) простору, коли він тільки мріявся, коли за нього боролися і проливали кров. Вони не розгубили своєї любові-мрії у незалежницьких часах-покручах. Бо вірили в щось більше, як в хліб і день насущний. Вірили, що та Україна, яка прийшла до них з молоком матері, все одно вийде на праведну дорогу, з якої вже ніколи не вступиться.

Можна було би називати імена тих людей, яких Миколі Васильчуку пощастило зустріти і про яких він захотів розказати на увесь білий літературний світ. Захотів розказати про свою любов і свою мрію. Не буду цього робити. Читайте. Згадуйте. Мрійте. Живіть. І дивіться на світ “українськими очима”.

УКРАЇНА КОЗАЦЬКА: ВІЗІЯ ЛІТЕРАТУРНА...

У контексті ювілейних заходів, попри усю громадсько-наукову торжественність, локальних на державному рівні, хочу виголосити принагідні міркування з окресленням не стільки перспективи, скільки літературоцентричної стратегії.

Література з цієї теми величезна, я обмежуся джерелами не так науковими, як творчо задокументованими, бо погоджуюся із думкою Валерія Шевчука, “*що українські літописи творилися з кількох спонук: державної потреби, в погодженні з політикою того чи іншого гетьмана, в інтересі чужих держав (колаборантські) і з індивідуальної спонукки*” [Валерій Шевчук. Козацька держава. – К.: АБРИС, 1995. – 392 с. – С. 9]. Оскільки політичне і людське переважали чесне, про об’єктивне, на жаль, говорити не доводиться, тому зупинюся на літературному варіанті передісторії козаччини.

Григорій Грабянка, один із найвидатніших творців козацького міту, історію козаччини виводить з праміфічних часів: “*Народ малоросійський, прозваний козаками, має щонайдавніше походження від скіфського роду, – котрий, як кажуть, жив аж біля гір Алянські Аляни, біля річки, що протікає через Бухарську землю в Хвалинське море, – від хо-*

зар, що своєю спорідненістю сягають племені першого Яфетового сина Гомера. Після того як ці найдавніші Гомери чи Кимери чи Цимброви рушили від Азовського (Кимерійського) моря на північ і на захід, після того як вони перетворилися на Литву, на Жмудь, на Гофів, Швенів та інші народи, вони осіли в тих краях, оці Аляно-хозари – це можна зрозуміти з того, що й народ слов'янський від прабатька Яфета походить” [Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки. – К.: Т-во «Знання» України, 1992. – 192 с. – С. 15].

Один із найколеритніших творців романтичної історії козаччини, Микола Маркевич у своїй п'ятитомовій *«Історії Малоросії»* (1842-1843) виокремлює шість періодів її розвитку: *“Жизнь Малороссии представляет шесть картин разительных, резкими чертами одна от другой отдаленных. Это шесть периодов ее истории”* [Микола Маркевич. Історія Малоросії. – К.: Концерн «Видавничий Дім “Ін Юре”», 2003. – XVI; 664 с. – С. 4]. Він же називає ім'я першого козацького гетьмана: *“Начало шестнадцатого века ознаменовано важною для Малороссиян переменою. Зять князя Острожского, свойственник короля Александра, Предслав Лянцкоронский, из фамилии сенаторской, был избран первым гетманом, и от него началась наша Гетманищина; ея последовательность уже не прерывается”* [Там само. – С. 18].

Я не буду переповідати усю історію козаччини аж до її занепаду і логічного зруйнування імперією. Про це теж маємо досить літератури, хоча найконтроверсійніші дослідження козаччини з-під пера Пантелеймона Куліша (*«Історія возсоединенія Руси»* у 3-х томах, 1874; *«Отпаденіє Малороссіи от Польши»* у 3-х томах, 1888) досі не перевидані і невідомі загалу.

Романтичну візію козаччини створили українські письменники ХІХ – початку ХХ століття – Пантелеймон Куліш, Михайло Старицький, Іван Нечуй-Левицький, Осип Маковей, Андрій Чайковський, Адріян Кащенко. Роль останніх двох виїмкова. Чайковського – на теренах Галичини; Кащенко – на теренах центрально-східної України. Саме їм судилося стати вихователями нового покоління українських борців – українського козацтва національно-визвольного періоду і УПА.

У ХХ-му столітті ми мали дві спроби реанімувати козацький рух. Перший раз у 1917-1920-х роках. Період трагічний, який не здобувся на літературно-мистецьке осмислення, не дивлячись на історико-документальний роман Юрія Горліс-Горського *«Холодний Яр»* (1935), а також два ідеологічних романи Василя Шкляра (*«Чорний Ворон»*, 2009; *«Маруся»*, 2014) та історико-спогадову сагу Михайла Іванченка *«Дума про вільних козаків»* (2006).

Другий – у 1990-му році в Запоріжжі. Однак, цей процес зазнав глибоких суперечностей, які й досі не вирішені, й негативно впливають на розвиток козацького руху в Україні. Автори дослідження *«Козацтво і Західна Україна: історія, культурна спадщина»* Богдан Гаврилів,

Іван Миронюк, Михайло Сигидин (Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. – 128 с.) так характеризують сучасний стан українського козацтва: “Сучасне козацтво розкололося на декілька альтернативних формувань, яким важко знайти між собою спільну мову. Крім того, у кожному регіоні, селі чи місті існують десятки нікому не підконтрольних козацьких товариств чи об’єднань, часто-густо бутафорних або таких, що своїми діями якщо не ганьблять, то аж ніяк не сприяють консолідації і відродженню козацьких традицій” [Богдан Гаврилів, Іван Миронюк, Михайло Сигидин. – С. 11].

Сьогодні маємо ще одне випробування – московсько-українська війна, і яка роль козацьких організацій у ній, мені важко окреслити. Тим більше важко пояснити, чому сучасна література за незначними винятками (крім названих, можна згадати донецького історика і письменника Дмитра Білого, який написав декілька історико-авантюричних романів, так чи інакше пов’язаних з козацькою тематикою («*Басаврюк ХХ*», «*Заложна душа*», «*Козацький оберіг*» та ін.), черкаського письменника Сергія Зінченка («*Отаман Холодного Яру*», 2015), не звертається до цієї важливої в естетичному і патріотичному сенсі теми.

Козацькі традиції необхідно розвивати в суспільстві на всіх рівнях – громадсько-політичному, культурно-освітньому. Без державницької стратегії розвитку і конкретної роботи козацьких рух не зможе існувати.

Є. Баран, м. Івано-Франківськ